

PAPER DETAILS

TITLE: Mesleki Teknik Liselerde Turizm Alanlarına Turizm Koleji Modeli

AUTHORS: Ayse SOMUNCU

PAGES: 208-223

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/901962>

Dergi Ana Sayfası: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvtf>

ISSN: 2687-1912

DOI: 10.34189/tfd.22.2.004

Mesleki Teknik Liselerde Turizm Alanlarına Turizm Koleji Modeli

(Tourism College Model for Tourism Areas in Vocational Technical High Schools)

*Ayşe SOMUNCU^a

^a Ayrancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Çankaya/Ankara (aysomuncu@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0002-0661-835X>

MAKALE GEÇMİŞİ

ÖZ

Gönderim Tarihi:

13.11.2019

Kabul Tarihi:

23.12.2019

Anahtar Kelimeler:

Turizm Koleji
Ara Eleman
Mesleki Eğitim

Türkiye doğal ve kültürel varlıklarıyla turizm için önemli bir potansiyele sahiptir. Turizm sektörü ülke için, ödemelerdeki dengenin sağlanması açısından önemlidir. Sektörde emek faktörü ön plandadır. Bunun için turizm alanında iyi yetişmiş ara elemanlara gereksinim vardır. Ara eleman denilince akla mesleki eğitim gelmektedir. Mesleki eğitimde sektörün istediği nitelikte eleman yetişmediği ve mezuniyet sonrası iş bulmada sorunlar yaşandığı için aileler çocuklarının daha iyi eğitim alacağı kariyer yapabileceği, genel lise eğitimlerine yönlendirmektedir. Turizm alanlarında mezuniyet sonrası istihdam olanağı fazladır. Özellikle mutfak sanatı oluşturan yiyecek-içecek alanı medyada desteklenmekte, büyük ilgi görmektedir. Turizm alanlarının bulunduğu liselerin okul isminde mesleki ve teknik isminin yer alması alilerin ve öğrencilerin bu alanlara yönelmesindeki etkiyi azaltmaktadır. Araştırma mesleki ortaöğretimdeki turizm alanlarının bulunduğu okulların turizm koleji şeklinde yapılandırılması üzerine odaklanmıştır. Araştırmaya göre; mesleki eğitimdeki turizm alanları, mesleki yabancı dil ağırlıklı olarak, turizm koleji şeklinde yapılandırılmalıdır. Meslek liselerinde staj yapan öğrencilere 3308 Sayılı Kanun asgari ücretin en az % 30'u şeklinde ücret belirlenmiştir. 12. sınıfa gelen meslek lisesi öğrencileri haftanın iki gününü okulda eğitim alarak, 3 günü işyerinde ücret karşılığı staj yaparak geçirmektedir. Turizm alanı meslek lisesi öğrencileri nisan - ekim ayları süresince haftanın beş günü staj yapmaktadır. Haftanın beş günü çalıştıkları için, kanuna ek düzenleme getirilmeli ve asgari ücretin en az % 60'ı şeklinde ücret belirlenmelidir.

ABSTRACT

Keywords:

Tourism College
Intermediate Staff
Vocational Education

Turkey has a great potential for tourism with its natural and cultural assets. The tourism sector is important for the country in terms of balance of payments. The labor factor is at the forefront in the sector. For this, well-trained intermediate staff in the field of tourism is needed. Vocational training comes to mind when we talk about intermediate staff. Since there are no qualified personnel in vocational education and there are problems in finding jobs after graduation, families direct general education to their high school education. In the fields of tourism, post-graduate employment is high. Especially the field of cookery is supported in the media and attracts great attention. The fact that the vocational and technical name of the high schools where tourism areas are located in the name of the school reduces the effect on the direction of the students and the students. The research focuses on the structuring of schools in the vocational secondary education in the form of tourism colleges. According to the research; tourism areas in vocational education should be structured as tourism colleges, mainly in vocational foreign language. In the Law no. 3308, at least 30% of the minimum wage is determined for the students who do internship in vocational education. 12th grade vocational high school students get paid two days a week for three days at school due to internship. Tourism students are internship five days a week during April - October. Since tourism students work five days a week, additional regulations should be introduced and they should be charged at least 60% of the minimum wage.

Makalenin Türü: Araştırma
Makalesi

***Sorumlu Yazar:** A. SOMUNCU

E posta: aysomuncu@gmail.com

GİRİŞ

Turizm; ülkelerin ekonomik, politik, sosyal ve sağlık gibi birçok alanını etkileyen bir hizmet sektörüdür. Dünyada gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin çoğu turizm yatırımlarına önem vermektedir. Turizm ekonomik gelişmeyi hızlandırıp, ulusların refah düzeyini artırır. Turizm ulusal gelire katkı sağladığı için, ekonomik açıdan ödemeler dengesine de katkı sağlamaktadır. Ülkelerin ekonomisine sağladığı yararlar nedeniyle turizm vazgeçilemez bir ekonomik kaynaktır. Pek çok ülke ödemeler dengesindeki açıkları kapatmak için turizm gelirlerinden yararlanmaktadır. Bu ülkelerden biriside Türkiye'dir. Türkiye coğrafyası, kültürel yapısı olarak turizme elverişli ülkelerden birisidir. Özellikle fiyatlar çok makul olduğu için, pek çok Avrupa Ülkesine göre avantajlı durumdadır (Akın, 2018). İstatistiklere göre Türkiye dünyada en fazla turist çeken 6. ülkedir. Türkiye 2018 yılı turizm istatistikleri bir önceki yıla göre yabancı ziyaretçi oranının % 21,84 artarak 39.488.401, yurtdışı ikametli vatandaş oranının geçen yıla göre % 19,4 artarak 6.624.191, toplamda ise; geçen yıla göre % 21,45 artarak 46.112.592 turistin giriş yaptığını göstermektedir. (TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019). Bu 46,11 Milyon ziyaretçiden 29,51 Milyar dolar turizm geliri elde edilmiştir. Türkiye turizm gelirleriyle önemli turizm destinasyonları arasında yer almaktadır. (Solmaz, 2019, s. 853). Tüm dünyada hızla gelişen turizm sektörü dünya ticaretinde petrolden sonra ikinci sıraya yerleşmektedir (Taşkın, 2006, s. 11). Turizm endüstrisi oluşturduğu istihdam olanağı ile Türkiye ekonomisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin 2019 verilerine göre Türkiye'de 10.000'nin üzerinde seyahat acentası vardır (Tursab, 2019). Belediye belgeli ve turizm işletme belgeli tesis sayısı 11.596'dır. Bu tesislerdeki toplam yatak kapasitesinin yaklaşık 1 Milyon 500 bin'e ulaşmaktadır. Bu rakamlar, Türkiye'nin turizm anlamında oldukça güçlü bir konuma sahip olduğunu gösterirken, söz konusu tesislerde önemli bir istihdam olanağı yarattığını da ortaya koymaktadır. Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi (WTTC)'nin Türkiye'ye ilişkin hazırlamış olduğu 2013 yılı raporunda 2,5 milyon civarında kişinin turizm alanında istihdam edildiği belirtilmektedir (Solmaz, 2019, s. 854). Bu durum alanda yetişmiş eğitilmiş personelin önemini artırırken, eğitilmiş personelin tüm dünya ülkelerinde kabul görmesine, gelecekte ve günümüzde adeta eğitilmiş personelin ihracatına neden olacaktır.

Gelişen teknoloji, ulaştırma hizmetlerindeki artış ve yiyecek-içecek hizmetlerine olan talep tüm dünyada turizm endüstrisinin hızla gelişmesine neden olmuştur. Turizmde hedef alınan insan faktörüdür ve insana hizmet ön planda yer almaktadır. Bu yönüyle turizm, insan ögesiyle bütünleşmekte, emek yoğun bir sektöre dönüşmektedir. Turizmde sağlanan

hizmetlerin kalitesi insanla ilgili olduğu için, eğitilmiş insan gücü büyük önem kazanmaktadır. Sosyal ve ekonomik düzenle etkileşim halinde bulunan turizm sektörü, ulaşım, konaklama, yiyecek-içecek, eğlence, alışveriş alanlarıyla da bağlantılı olduğu için, pazar payının sürdürülebilirliği söz konusu olduğundan eğitilmiş ara eleman önem kazanmaktadır.

Turizm sektörünün ara eleman gereksinimi, yükseköğretimde meslek yüksekokulları ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yaygın ve örgün eğitim kurumlarından sağlanmaktadır. Örgün eğitim Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı lise düzeyinde mesleki ve teknik liselerde verilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nın 1.5.2014 tarih ve 20880154/10.06/1736074 sayılı 81 ile gönderdiği genelgeye göre; Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne bağlı 22 okul türünün, öğrenim süreleri ile mezunlarının hak ve yetkilerinde herhangi bir değişiklik yapılmaksızın "Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi" ile "Çok Programlı Anadolu Lisesi" adı altında yeniden yapılandırılmıştır. Uygulamaya 2014-2015 öğretim yılından itibaren 9. sınıftan başlamak üzere, kademeli olarak geçileceği bildirilmiştir. Bu uygulamayla Turizm Meslek ve Aşçılık Meslek Liseleri de, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ismini almış, isimlerindeki turizm ve aşçılık kelimeleri kalkmıştır.

Medyada bazı yemek yapımına yönelik yarışma programları, kırsal bölgelerin ve turistik yerlerin tanıtım programları turizmle ilgili mesleklere yönelimi artırmaktadır. Aileler ise mesleki ve teknik liselere olumsuz bir yargı ile bakmaktadırlar (Tezcan, 1972, s. 191; Uçar ve Özerbaş, 2013, s. 252; Doğan, 2012, s. 7; Özdemir, 2016, s. 71; ERG, 2017, s. 25;). Bu olumsuz yargıyı azaltmak için, rağbet gören bazı alanların olduğu meslek okulların isminin yeni bir yapılandırma içinde düzenlenmesini gerektirmektedir. Turizm alanlarının bulunduğu mesleki ve teknik liselerde bu konumdur. Nitekim Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy, 19 Kasım 2018 tarihli haberde, turizm meslek liselerinin aşamalı olarak bu doğrultuda turizm kolejiine çeviren bir yapıya dönüştürüleceğini, bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol imzaladıklarını belirtmiştir. Haberde okulların yeni yapıları hakkında ayrıntılarda verilmiştir (Haberler, 2019). Çalışma turizme yönelik eğitim veren orta öğretim kurumlarının yeni yapılandırmasının olumlu ve olumsuz yönlerini literatür (derleme) araştırmasıyla incelemek ve değerlendirmek için ortaya konulmuştur.

TÜRKİYE'DE TURİZM EĞİTİMİ

Turizm faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği için fiziki elemanların eğitimi önemli bir unsurdur. Eğitilmiş insan gücü turistin beklediği düzeyde hizmet almasını sağlamaktadır.

Turizm hizmetlerinde dünya standartlarına uygun turistik mal ve hizmet sunulabilmesi ancak nitelikli personelle mümkün olacaktır (Olalı, 1983, s. 211). Türkiye’de turizm eğitim 1953 yılında Ankara ve İzmir Ticaret Liselerinde turizm kurslarının açılması ve bazı turizm derneklerinin tercümanlık ve rehberlik kursları eğitimleriyle başlamıştır. Devamında, İstanbul’da 1955 ve İzmir’de 1960 yıllarında turist rehberliği kursları düzenlenmiştir. Planlı döneme geçiş aşamasında " 7334 Sayılı İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri Kanunu” gereğince bir uzmanlık alanı olarak turizm bölümlerinin kurulması ve 1961-1962 öğretim yılında Ankara Otelcilik Okulu’nun açılışı gerçekleşmiştir (Ünlüöner ve Boylu, 2009, s. 956). Planlı dönemde yine “Otelcilik Okulu” 1967–1968 öğretim yılında İstanbul’da, 1975–76 öğretim yılında Kuşadası’nda okullar açılmış, bu okulların adı 1975 yılında “Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi” olarak değiştirilmiştir. 1984–85 öğretim yılında yabancı dil hazırlık sınıflarıyla 4 yıl öğretim süresi olan “Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri” açılmıştır. Bu okullar; 1975-76 öğretim yılında “resepsiyon”, “servis” ve “mutfak” bölümleri olmak üzere, 1987-88 öğretim yılında “resepsiyon”, “servis”, “mutfak” ve “kat hizmetleri” olmak üzere, 1993-94 öğretim yılından itibaren ise, “resepsiyon”, “servis”, “mutfak”, “kat hizmetleri” ve “seyahat acenteciliği” bölümleri olmak üzere bölümlere ayrılmıştır (MEB, 1999: 23). 2005–2006 öğretim yılından itibaren bu okulların yapısında önemli değişiklikler yapılarak “yeterliliğe dayalı modüler çerçeve öğretim programları” uygulamasına geçilmiştir. 04.12.2008 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “Ortaöğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması” konulu genelge yayınlanmıştır. Buna göre Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri’nden “Anadolu” ismi kaldırılarak Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri’ne dönüştürülmüştür (MEB, 2008). Ancak eğitimde modüllerin ders aracı olarak kullanılmasına devam etmiştir. 2014-2015 öğretim yılından başlayarak kademeli olarak mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarının ismi Milli Eğitim Bakanlığı’nın gönderdiği genelge doğrultusunda Mesleki Teknik Anadolu Lisesi veya Çok Programlı Anadolu Lisesi olarak değiştirilmiştir. Böylece otelcilik ve turizm meslek liselerinin önündeki otelcilik ve turizm, aşçılık meslek liselerinin önündeki aşçılık kelimeleri kalkmış fakat bu okullardaki turizmle ilgili alan ve dal eğitimleri aynı kalmıştır.

MESLEK LİSELERİNDE TURİZM EĞİTİMİ VE SORUNLAR

Eğitim, sanayi ve hizmet sektörünün gereksinim duyduğu nitelikli işgücünü yetiştirerek ekonomik büyümeye katkıda bulunur (Woodhall, 1979, s. 34). Bu nedenle mesleki ve teknik eğitim mezunlarla sektör hizmet alanları arasında denge kurulmasında önemli bir role sahiptir. (Bolat, 2016). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde lisans düzeyinde mezunlarla sektörün

gereksinim duyduğu insan kaynağının uyuşmaması nedeniyle genç nüfus düzeyinde işsizlik oranları artmaktadır (Almeida, Behrman, ve Robalino, 2012). Bu yüzden istihdam alanları orta öğretim düzeyinde ara elemanlara daha fazla gereksinim duymaktadır. Amoor (2011), meslekî ve teknik eğitimin hedefi, toplumun ve kişinin istihdam beklentilerini uyumlu hale getirmek, aynı zamanda bireyin ilgi ve yetenekler doğrultusunda genel kültür bilgisiyle birlikte iş hayatının gereklerine hazırlamak olduğunu belirtmiştir.

Mesleki eğitimi yaygınlaştırmak ve ulusal ekonomiyi geliştirmek için, Cumhuriyetin ilk yıllarında zamanın ünlü eğitim düşünürleri John Dewey, Alfred Kühne ve Omer Buyse Türkiye'ye davet edilmiştir. Bu kişilerin incelemeleri sonucu sunduğu raporlar doğrultusunda ülkenin gereksinim duyduğu insan gücünün yetiştirilmesi için orta öğretim ve yükseköğretim programları açılmıştır (Sezgin, 1983). 1927 yılında Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü dönemin Milli Eğitim Bakanının daveti üzerine yurtdışından gelen yabancı uzman John Dewey'in 19 Temmuz-10 Eylül 1924 tarihleri arasında hazırlamış olduğu rapor doğrultusunda oluşturulmuştur (Alkan, Doğan ve Sezgin, 1996, s. 97).

Günümüzde mesleki ve teknik eğitime yeterince önem verilmemesi, ilk ve orta öğretimde mesleki eğitime yönlendirmedeki yetersizlikler birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yükseköğretime hazırlığa ve üniversite giriş sınavlarına odaklanan ortaöğretim meslek edindirme işlevinde yetersiz kalmaktadır. Bu durum piyasaların gereksinim duyduğu ara elemanların yetiştirilmesi işlevinin yükseköğretime devrine yol açmaktadır. Buralarda da mesleki beceri edinemeyen gençler mezuniyet sonrası işsiz kalmaktadır. Türkiye'de genç işsizliğinin yüksek olmasının temel nedeni budur (Gül, 2008, s. 186).

Gür ve Çelik (2009) tarafından hazırlanan "Türkiye'de Millî Eğitim Sistemi: Yapısal Sorunlar ve Öneriler" başlıklı çalışmada günümüzde mesleki eğitim ortaöğretim kurumlarında öğrencileri iş dünyasına hazırlamak hedefi yerine yükseköğretim kurumlarına yönlendirme hedefinin ağırlık kazanmaya başladığı belirtilmiştir.

Adıgüzel ve Berk (2009), öğrencilerin alan/dal seçiminde yalnızca akademik başarının değil, ilgi ve yeteneklerinde dikkate alınmasının gerektiği, eğitim ortamları eksikliklerinin özel sektörle işbirliğiyle giderilmesi gerektiği, modüller hazırlanırken erişilebilirlik ve günceliğin ön planda olması zorunluluğu vurgulanmıştır. Yörük, Dikici ve Uysal (2002) araştırmalarında sektörlerin gereksinimlerine göre meslekî eğitim programlarının gün-cellenmesi, önem kazanmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitimde mezuniyet sonrası istihdam olanaklarının yüksek olduğu alanlardan biri turizmle ilgili alanlardır. Devlet tarafından sağlanan teşvik ve kredi olanaklarının da etkisiyle Türkiye’de 1980 sonrası turizm yatırımları buna bağlı olarak turizm gelirleri büyük artış göstermiştir. Sektörde nitelikli elemanların yetiştirilmesi dikkate alınmadığından bu büyüme beraberinde pek çok soruna neden olmuştur. Turizm sektöründe en büyük sorun çalışanların temel eğitimden ve mesleki eğitimden yoksun olmalarıdır (Olca, 2008, s. 385). Turizm alanlarında eğitim önem kazanmaktadır. Bu nedenle, mesleki ve teknik eğitim ortaöğretim kurumlarının turizmle ilgili alanlarına öğrencilerin ve ailelerin yönelmesini sağlayacak eğitim politikalarının oluşturulması gerekmektedir.

Somuncu (2019) araştırmasında “Mesleki ve teknik eğitimdeki okulların tek bir adla birleştirilmesi uygundur” yargısına eski adı otelcilik ve turizm meslek lisesi olan bir okuldan 47 meslek dersi öğretmeni ve yönetici katılımcı olarak katılmış bunlardan 39 (% 83) katılımcı yargıya katılmadığını 8 (% 17) katıldığını belirtmiştir. Ankara ilinde 19 okul 428 katılımcı yönetici/öğretmenle yapılan yine aynı araştırmada; “Aileler çocuklarının mesleki ve teknik eğitim almasına olumsuz bakmaktadır” yargısına ailelerin çocuklarının mesleki ve teknik eğitim almasına olumsuz baktığını düşünen öğretmen sayısı, (% 38) böyle düşünmeyenlerden (% 31) daha fazladır sonucuna ulaşılmıştır. Her iki yargı birleştirildiğinde ailelerin mesleki eğitime olumsuz bakması, ilginin yoğun olduğu turizm meslek alan/dal eğitimlerinin yapıldığı okulların isminin mesleki ve teknik eğitim olması nedeniyle eski turizm okullarına da ilginin azalmasına neden olmaktadır. Bu okuldaki katılımcılar turizmle ilgili alan/dalların okutulduğu okullara rağbetin fazla olması, fakat mesleki ve teknik liselerin diğer alanlarının bulunduğu okullara az itibar edilmesi nedeniyle okullarının mesleki ve teknik eğitim ismiyle birleştirilmesinin uygun olmadığını düşünmekte olabilirler.

Türkiye’de kültürel olarak mesleki eğitime karşı bir algı değişikliğine gereksinim vardır. Mesleki eğitimin kalitesinin düşük olması ve ara eleman yetiştirmedeki başarısızlığı özellikle velilerin çocuklarını mesleki eğitime yönlendirmelerinin önünde bir engel olmaktadır. Bununla birlikte, daha fazla statüye sahip olma isteği ve arzusu üniversite eğitimi almayı gerekli kılmakta, o nedenle aileler tarafından çocuklar ve gençler meslek lisesi yerine üniversiteyi kazanabilecekleri ortamın olduğu liselere yönlendirilmektedirler (Kavi ve Kocak, 2018, s. 1330).

Gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde uygulandığı gibi, mesleki ve teknik eğitimin kamuoyundaki statüsünü yükseltmeye yönelik tüzük ve yönetmeliklerin çıkarılması gereklidir. Özellikle özel sektörün iş alımlarında mesleki ve teknik belge şartı aranılması

zorunlu hale getirilmelidir (Ekşioğlu, 2017, s.277). Turizm alanlarında çalışacak personelin turizm eğitimi veren mesleki ve teknik okullardan mezun olması gereklidir. Sektördeki en büyük sorunlardan biri alaylı-mektepli çatışmasıdır (Solmaz, 2019, 863).

Kültür ve Turizm Bakanı Ersoy tarafından Turizmde ara elemanların eğitim kalitesinin yükselmek için Milli Eğitim Bakanlığı ile protokol imzaladıklarını Türkiye’deki 76 Turizm Meslek Lisesi’nden ilk aşamada 11’i koleje dönüştürüleceği açıklandı (Hürriyet, 2019). Bakan tarafından bildirilen turizm koleji ismi turizm eğitimi cazip hale getirebilir. Türkiye’de kolej ismi elit bir eğitimin belirleyicisidir. Bakan tarafından açıklanan turizm kolejinin yapısı aşağıdaki maddelerdeki gibidir:

- Hazırlık artı 4 sene lise eğitim,
- Hazırlıkta İngilizce, lise 1 den itibaren, İngilizce ve Rusça eğitimi,
- Lise-2 de Almanca, Fransızca, Arapça ve Çince dillerinden herhangi bir dili öğrenci seçmeli olarak okutulması,
- Lise 1 den itibaren müfredatın İngilizce verilmesi,
- Staj yerine otelde eğitim alınması, Öğrencilerin 20 Nisan-20 Ekim arasında eğitimlerini almalı otellerde görmesi, öğrenci ve öğretmenlerin konaklamasını otel sahiplerince üstlenilmesi. Sisteme dahil olacak otel sahiplerinin, personel lojmanlarını bu doğrultuda düzenlemesi,
- Müfredat değiştirilerek otellere bağlanması, kışın otelin üst düzey yöneticilerini eğitimci olması,
- Sistemde öğrencilerin birinci sınıftan itibaren maaş almaya başlaması, Öğrencilerin maaşları, lise-1’ler için stajyer aylığı çarpı 1.25, lise- 2’ler için çarpı 1.50, lise -3’ler için çarpı 1.75, son sınıflar için çarpı 2 şeklinde ödeneceği ve maaşları otel sahiplerinin ödeyecekleri açıklanmıştır.

Bu yapıda öğrencilerin ve öğretmenlerin staj döneminde otelde kalması, beceri eğitimi uygulamasının okulun bulunduğu bölgenin dışında olduğunu göstermektedir. Okul bölgesi dışına çıkılması öğrencinin ailesinden uzaklaşmasına neden olacaktır. Lise öğrencileri ergenlik çağındadır. Ergen, ailesi dışındaki çevreden edindiği yaşantıları, anne ve babasının aracılığıyla değerlendirerek süzgeçten geçirir. Bu nedenle aile işlevselliği ve ergenin aile işlevlerini algılayışı kişilerarası ilişki tarzını etkileyebilir (Karaca, Barlas, Onan ve Öz, 2013, s.140). Kollektif toplumlardan biri olan Türk toplumunda bireyselleşmekten ziyade topluma

ve onun en küçük birimi olan aileye aidiyet önemlidir. Kollektif kültürde aile ergeni sosyalleştirirken bireyci toplumlara oranla sosyal normlara daha sıkı bağlılık gösterir (Göregenli, 1997). 18 yaş altı öğrencilerin staj eğitimlerini aileden uzakta yapması öğrencilerin Türk toplumu sosyal yapısına da uymamaktadır. Bu nedenle turizm eğitimi stajlarının okulun bulunduğu bölgelerde, öğrencilerin aileden uzaklaşmadan yapılması uygun olacaktır. Ayrıca, mesleki eğitimler yöresel düzeyde planlanmalı ve bölge gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır (Somuncu, 2019a, s.106).

Staj eğitimini öğrencilerin yaşlarının küçük olması nedeniyle hak ihlali olduğunu savunan düşüncelerde bulunmaktadır. Özdemir (2016), meslek lisesi öğrenciler çocukluk döneminde olmaları nedeniyle yalnızca geleceğin işgücü olmak sıfatıyla işyerlerinde ve hatta okullardaki atölyelerde işe yönelik uygulamalara maruz bırakılmaktadır. Çocuk olmaları nedeniyle kendilerini korumada yetersiz kalabilecekleri düşünülerek sürekli bir koruma ve destek sağlanabilecek ortamlar onları anlayabilecek ve onların gerek fiziksel gerekse psikolojik olarak zarar görmelerini önleyebilecek kişilerle birlikte çalışmaları ve öğrenimlerini bu çerçevede tamamlamaları gerekmektedir. Genellikle, işyerleri çocukluk duygusuna uzak, hiyerarşik ve piyasanın katı, rekabetçi ve çoğunlukla eril dilinin egemenliği altındadır. İşyerlerini taklit eden meslek liselerin okul kültüründe bu eril dil egemen olmaktadır. Aksoy (2017), çocukların gerek eğitimleri süresince ve gerekse eğitimleri sonrasında, sömürden, tacizden, kötü muamele ihmal ve istismardan, şiddetin her türünden korunması gerekir. Bunun için çocuklara uygun eğitim ortamları sağlanmalıdır. Eğitim düzenlemelerinin ulusal ve uluslararası sözleşmelere uygun bir çerçeve içinde düşünülmesi ve eğitim hakkına karşılık gelmeyen tüm eğitim ve çalışma düzenlemelerinin gözden geçirilerek ortadan kaldırılması temel hedeflerden biri olmalıdır. İşyerlerinde gerekli pedagojik birikimin olduğunu düşünmek güçtür. Bu tür eksikliğin çocuklarda yol açacağı zarar genellikle yasa yapıcılarca dikkate alınmamaktadır.

Turizm işletmelerinde staj yapan öğrencilerin algı ve tutumlarına yönelik araştırmalar, işletme eğitim ortamlarını belirlenmesinde önemli bir faktör olmaktadır. Kusluyan ve Kusluyan (2000)'nin çalışmasında araştırmaya katılan öğrencilerin %77'si turizmin stresli ve yorucu bir iş olduğunu, %79'u çalışma saatlerinin çok uzun olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra turizmin aile yaşamını olumsuz etkilediğini belirten öğrencilerin oranı ise (%87) dikkat çekici düzeydedir. Diğer yandan öğrencilerin %51'lik bölümü de Birdir (2002)'in çalışmasına paralel olarak turizmin prestijli bir iş olmadığını belirtmişlerdir.

Üngüren ve Ehtiyar (2009) yaptıkları araştırmada, öğrenciler staj yaptıkları kurumların kendilerini ucuz işgücü olarak gördüklerini, staj yaptıkları kurumlardan memnun olmadıklarını, stajın kendilerini meslektan uzaklaştırdığını belirtmişlerdir. Ayrıca, turizm sektörünün işgücü gereksinimini, turizm eğitimi almamış işgücünü istihdam ederek karşılamakta olduğu, turizm eğitimi almış mezunların da büyük çoğunluğunun turizm sektörü dışında istihdam edildiği ortaya konulmuştur.

Arman ve Şahin (2013) araştırmasına göre, sektörde bulunan ve turizm eğitimi almamış personel, eğitilmiş ve stajyer olan personele olumsuz davranmakta, öğrenciler eğitimleri sayesinde çalışma arkadaşlarının saygınlığını kazanacaklarını düşünmektedir.

İşletme beceri eğitimi uygulamasında, öğrenciden sorumlu personel usta öğreticidir. 3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu eğitim okul ve kurumları öğrencilerinin işyerindeki eğitiminden sorumlu; mesleki eğitim tekniklerini bilen ve uygulayan kişiyi usta öğretici olarak tanımlamıştır. Kanun gereğince bir işletmeye çırak alarak mesleki eğitim verebilmek için işletmede usta öğretici veya bu şartlara haiz kişi (teknik öğretmen vb.) bulunması zorunludur. Bu kişiler Mesleki Eğitim Merkezleri tarafından verilen 40 saatlik usta öğreticilik (iş pedagojisi) eğitimine katılarak usta öğretici belgesi sahibi olabilmektedir. Otellerde öğrencilere eğitim verecek personelin bu eğitimi alması zorunlu olacak şekilde dönüştürülmesi öğrencilerin staj eğitimi için yararlı olabilecektir.

Turizm alanlarındaki öğrencilerin uygulama yapabilecekleri bir diğer eğitim ortamı, mesleki ve teknik eğitim okullarına bağlı uygulama otelleridir. Uygulama otellerinde döner sermaye geliri elde edilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (2018)'e göre; meslekî ve teknik eğitim verilen 54 alanın 31'inde döner sermaye faaliyetleri yürütülmektedir. En yüksek gelir elde edilen üç alan olan konaklama ve seyahat hizmetleri, mobilya ve iç mekan tasarımı, yiyecek içecek hizmetleri alanlarından 2017 yılında elde edilen gelir 144.132.501 TL'dir. Bu gelir 2017 yılı toplam döner sermaye gelirinin %66,36'sını oluşturmaktadır (MEB, 2018, s. 47). Turizmle ilgili alanların bulunduğu okullardaki uygulama otellerinin döner sermaye gelirleri yüksektir. Yine, Yörük, Dikici ve Uysal (2002), araştırmalarında mesleki eğitimle ilgili sundukları çözüm önerileri, döner sermaye gelir payının artırılması, öğrencilerin döner sermaye gelirinden aldıkları payın yükseltilmesi için gelir üzerindeki vergi ve fonların azaltılmasıdır. Özellikle turizmin yoğun olduğu bölgelerde mesleki ve teknik eğitim okullarına bağlı uygulama otellerinin sayısının ve öğrencilerin döner sermayeden aldıkları payın artırılması sağlanmalıdır. Öğrencinin okula bağlı bulunan uygulama otelinde alan öğretmenleri nezaretinde uygulama eğitimi alması, pedagojik açıdan olumlu olabilecektir.

Staj eğitim sırasında öğrenciler ücret almaktadır. 3308 sayılı kanunda mesleki ve teknik lise öğrencilerine asgari ücretin % 30'unda az olmamak üzere ücret ödeneceği belirtilmiştir. Meslek liselerinin diğer alanlarında beceri eğitime katılan öğrenciler, öğretim dönemi içerisinde haftanın 2 günü okulda eğitim, 3 günü işyerlerinde staj yapmakta ve asgari ücretin % 30'dan az olmayan ücreti almaktadırlar. Turizm alanlarında staj yapan öğrenciler Nisan-Ekim aylarında staj yapmakta ve haftanın beş günü çalışmaktadırlar. Asgari ücretin % 30 oranı bu öğrenciler için oldukça az bir miktar olmaktadır. Alandaki bazı proje okulları turizm alanındaki işletmelerle sözleşme yaparlarsa öğrenciler asgari ücretin % 60'dan az olmayan ücreti, öğrenciler alabilmektedir. Aynı okulun içerisindeki öğrenci, sözleşme yapılan işletmenin dışında bir işletmede çalışırsa asgari ücretin % 30'u ücreti almaktadır. Üstelik 6764 sayılı Kanunun 45. maddesi ile değiştirilen 3308 sayılı Kanunun 25. maddesi ile bu ödemenin yirmiden az personel çalıştıran işyerleri için üçte ikisi, yirmi ve üzeri personel çalıştıran işyerleri için üçte bir kısmı devlet tarafından ödenmektedir. Bu nedenle, işyerlerinde stajer öğrencinin çalışması işletmeler için avantaja dönüşmektedir.

Mesleki eğitim turizm alanlarının bulunduğu okullarda yabancı dil eğitimi önemlidir. Farklı ülkelerden gelen turistlere en iyi hizmeti sunmak ve kültürel etkileşim için turizm alanında çalışan personelin yabancı dil bilmesi gereklidir (Akgöz ve Gürsoy, 2014, s.20). Turizm personelinin en önemli özelliği yabancı dil bilgisidir, hatta birkaç yabancı dil bilmesi gereklidir (Davras ve Bulgan, 2012, s. 228). Yabancı dil öğretiminde öğrencilerin, öğretim elemanları tarafından not ile tehdit edilmeleri, görsel ve işitsel materyalin yetersizliği ile öğrenmenin konuşmayla (pratik yapma) desteklenmediği tespit edilmiştir. Bu gibi olumsuzluklar, öğrencilerin yabancı dil öğrenme isteklerini olumsuz yönde etkilemektedir (Akgöz ve Gürsoy, 2014, s. 28). Mesleki ve teknik eğitim turizm alanları programlarında yabancı dil dersleri olagelmıştır. Yine, 1984-85 öğretim yılında yabancı dil hazırlık sınıflarıyla dört yıl eğitim süreli Anadolu Otelcilik Mesleki ve teknik liseleri açılmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu 2005 yılında "Ortaöğretimin Yeniden Yapılandırması" kapsamında içinde liseleri dört yıla çıkaran bir dizi kararlar almıştır. (Tebliğler Dergisi, 2573). 2005-2006 öğretim yılından başlayarak kademeli olarak, hazırlık sınıfı bulunan mesleki ve teknik liselerdeki hazırlık sınıfları kalkmış ve öğretim süresi 4 yıl olmuştur. İlköğretim 4. Sınıftan yabancı dil eğitimleri başlamıştır. Turizm eğitimi veren mesleki ve teknik liselerde daha önce hazırlık sınıfları yöntemiyle yabancı dil eğitimi verildiğinde de, şu anda ilkokul 4. sınıftan itibaren yabancı dil eğitimi verilse de yabancı dil eğitiminde başarısızlıklar yaşanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nca uygulanacak kolej modelindeki hazırlık sınıfı sistemi daha önce

denenmiş yabancı dil eğitiminde etkili olamamıştır. Bu durum lise eğitiminin bir yıl daha artmasına neden olacaktır. Turizm eğitimde genel yabancı dil eğitiminden ziyade mesleki yabancı dil eğitimi verilmesi etkili olabilir. Anlama ve konuşmaya yönelik mesleki yabancı dil dersleri görsel ve işitsel materyallerle desteklenmelidir. Mesleki yabancı dili en iyi verebilecek olan, alanı ve yabancı dili bilen alan öğretmenleri olacaktır.

Alan öğretmenlerinin yabancı dil seviyelerinin artırılması yabancı dil eğitimindeki başarıyı artıracaktır. Bunun için öğretmenlerin sektörle ilgili en yeni bilgilere sahip olması önemlidir. Olcay (2008) araştırmasına göre; Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı turizm alanlarının bulunduğu mesleki ve teknik liseleri nitel ve nicel olarak yaygınlaştırılmalıdır. Okulların kalitesi artırılarak, mezunların en az iki yabancı dil bilecek seviyede yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Turizm eğitimi veren ortaöğretim kurumlardaki araç-gereç yetersizlikleri giderilerek, gelişen sektöre uyum sağlanması için öğretmenlere yılın belli dönemlerinde, uluslararası zincir turizm işletmelerinde eğitim ve uygulama olanağı sağlanmalıdır. Uygulama olanağı bulan alan öğretmenler kendilerini sektörün istediği baz da öğrenci yetiştirmek üzere geliştirebilecektir.

Staj ve yabancı dil eğitimiyle ilgili düzenlemelerin yanı sıra, mesleki ve teknik eğitimde öğrencilerin kariyerlerinde ilerleme olanaklarının olması, alilerin ve öğrencilerin eğitime yönlendirmelerinde etkili olacaktır. Mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencilerine alanlarında ön lisans ve lisans programlarında öğrenimlerine devam edebilmeleri önemlidir. Yörük, Dikici ve Uysal (2002), araştırmalarında mesleki eğitim için çözüm önerilerinden biri meslek okullarından akademik eğitimin verildiği fakültelere geçiş kontenjanlarının oranlarının fazlaştırılmasıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm endüstrisi gıda, ulaşım, tekstil gibi pek çok sektörlerle bağlantısı olan büyük bir hizmet sektörüdür. Türkiye'ye ekonomik girdi olarak büyük bir gelir sağlamaktadır. Günümüzde artık turizm; deniz, güneş, plaj olmaktan çıkmış, kış turizmi, kır turizmi, şenlikler, fuarlarla, her sezonu kapsar duruma gelmiştir. Bu haliyle, turizm Türkiye'nin büyük bir kesimine iş olanağı sağlamaktadır. Sektörde alaylı, mektepli sorunu vardır. Bu sorun aşmanın yolu; sektör için gerekli ara elemanı eğitim yoluyla yetişmesi ve eğitilmiş elemana destek verilmesiyle olanaklı hale gelecektir.

Mesleki eğitim okullarındaki donanım, program eksiklikleri öğrencilerin sektörün istediği nitelikte ara eleman olarak yetişmesine engel teşkil etmektedir. Bu durum ailelerin, mesleki

eğitime olumsuz bakmalarına, çocuklarının kariyer elde edebileceği genel liselere yönlendirilmesine neden olmaktadır. Günümüzde medyanın da ilgisiyle turizmde; yiyecek-içecek, konaklama-seyahat alanları toplumda cazip hale gelmiştir. Bu durum turizm alanlarının bulunduğu okulların daha prestijli hale getirilmesi zorunluluğuna neden olmaktadır. Nitekim Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk (Vatan, 2019) (7. Ocak 2019 internette yayınlanmış). “Turizm liselerinde 11 pilot lisenin öğrencileri eğitimi sektörden almaları için otellere gönderileceğini, öğrencilerin, sektörün talep ettiği 20 saatlik yabancı dil dersini okulda, gastronomiyi ise otelde, mutfakta ustalarından öğreneceğini, turizm koleji modelinin başlayacağını” bildirmiştir. Türkiye’de kolej ismi elit bir eğitimi simgelemektedir. Bildirilen turizm kolejinin yapısı turizm eğitiminin bazı sorunlarını çözmekten uzak kalacaktır. Diğer okulların lise eğitimi 4 yıl sürerken, turizm koleji eğitiminin beş yıl sürmesi yani eğitimin uzaması öğrenciler ve veliler için eğitimin cazibesini yitirmesine neden olacaktır. Öğrencilerin otel sahiplerinin emrinde ucuz işgücü olarak bir yıl daha fazla çalışması, öğrencilerin işçileştirilmesi kolej ismiyle uyuşmayacaktır. Daha önce turizm eğitiminde denenmiş olan bir yıl İngilizce hazırlık eğitimi öğrencilere İngilizce konuşma becerisi kazandırmaktan oldukça uzaktır. Turizm koleji eğitimi dört yıl sürmelidir. Lise-2, Lise-3 ve Lise-4. sınıfta mesleki İngilizce dersleri olmalı ve bu derslerde alan İngilizcesine yönelik, konuşmaya yönlendirici bilgiler verilmeli, eğitim görsel ve işitsel materyallerle desteklenmelidir. Dersi İngilizce öğretmenleri değil, alan öğretmenlerinden iyi düzey İngilizce bilenler vermelidir. Alan öğretmenlerinin işletmelerde uygulama ağırlıklı ve hizmet içi kurslarında yabancı dil eğitim almaları sağlanabilir. İşletme eğitiminde eğitimci olacak otel yöneticilerinin eğitici usta öğreticilik belgesi alması zorunluluğu getirilmelidir.

Bildirilen kolej modelinde otellerdeki staj eğitim süresince müdür, öğretmen ve öğrencilere kalacak yer sağlanması, eğitimin okulun bulunduğu bölgenin dışında yapılacağına göstergesidir. Bu durum; o yaştaki gençlerin aile gözetiminden uzak kalmasına neden olacağı için, bazı istenmeyecek olumsuz alışkanlıkları edinilmesini kolaylaştıracaktır. Öğrencilerin para kazanması ve turizm de eğlence sektörünün de yer alması bu konu da etken olabilecektir. Turizm alanlarında eğitim alan öğrencilerin 10. sınıf yaz tatili dönemindeki stajlarını okullarındaki uygulama otellerinde yapmaları sağlanmalıdır. Bunun için, Milli Eğitim Bakanlığı döner sermaye gelirlerinde önemli bir payı olan uygulama otellerinin sayısının artırılması sağlanabilir. Kolej modeli planlanırken; öğrencilerin gelişme çağında gençler olduğu unutulmamalı staj sorunu okulların bulunduğu yöredeki işyerlerinde sağlanmalı, 11. sınıfın sonundaki stajda öğrencilerin okul bölgesi dışındaki stajına izin verilmelidir. Yaşça

daha erişkin düzeye geldikleri için bazı sorunları aşmaları daha kolay olabilecektir. Ayrıca öğrenciler diğer meslek liselerinden ayrı olarak nisan-ekim aylarında tüm hafta staj yaptıkları için asgari ücretin en az % 30'u değil, % 60 olacak şekilde ücret düzenlemesine gidilmelidir. Bunun için 3308 Sayılı Mesleki Eğitim Kanunu'na ek madde getirilebilir. Turizm alanı öğrencilerinin alanlarıyla ilgili meslek yüksekokullarına sınavsız dikey geçişlerini, lisans programlarına ek puan almalarını sağlayacak düzenlemelerin yapılması da gerekmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, O. C. ve Berk, Ş. (2009). "Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Yeni Arayışlar ve Yeterliğe Dayalı Modüler Sistemin Değerlendirilmesi" Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran 2009. Cilt:V1, Sayı: I, 220-236
- Akgöz, E ve Gürsoy, Y. (2014). "Turizm Eğitiminde Yabancı Dil Öğrenme, İstek ve Kararlılıkları: Selçuk Üniversitesi Beyşehir Örneği" Journal of Tourism and Gastronomy Studies 2/1 (2014) 21-29
- Akın, A. (2018). "Türk Turizminin Makroekonomik Göstergeler Üzerine Etkisi" Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 6(3), 3-23 DOI: 10.21325 /jotags .2018.269 [URL: https://jotags.org/2018/vol6_issue3_article1.pdf] (Erişim 1 Kasım 2019)
- Aksoy, H.H. (2017). "Meslek Liseleri Öğrencilerinin İşletmelerde Beceri Eğitimi: Okul Destekli Çocuk İşçiliği" Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi Cilt 16, Sayı 62-63 (2017) [URL: <http://www.ttb.org.tr/dergi/index.php/msg/article/view/576>] (Erişim 5 mart 2018)
- Alkan, C., Doğan, H. ve Sezgin, S.İ. (1996). Mesleki ve teknik eğitimin esasları. (3. Basım). Ankara : Gazi Büro Kitapevi.
- Almeida, R., J. Behrman, & D. Robalino (2012), The right skills for the job?: Rethinking training policies for workers. Washington, DC: World Bank Publications, World Bank.
- Amoor, S.S. (2011). .The Challenges of vocational and technical education programmes in nigerian universities. Journal of Research on Computing in Education, 3, 479-495.
- Arman, A. ve Şahin, T. (2013). "Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Öğrencilerinin Stajlarında İşletmelerden Beklentileri: Mengen Aşçıları Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi Örneği" Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (2013) 6/2,13-24 13
- Birdir, K. (2002). Turizm İşletmeciliği Alan Lisans Öğrencilerinin Turizm Endüstrisinde Çalışmayı Tercih Etmemelerinin Temel Nedenleri: Bir Nominal Grup Tekniği Araştırması. Turizm Eğitimi Konferans-Workshop, 11-13 Aralık 2002, Ankara, 495-504
- Bolat, Y. (2016). Türkiye'de meslekî ve teknik eğitimin mevcut durumu ve farklı ülkelerle karşılaştırılması. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, H. (2012). İz bırakan eğitimciler. Ankara: Eğitim Araştırmaları Derneği

- Ekşioğlu, E. (2017) Dünya ülkelerinde meslekî eğitim. 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal ve Teknik Bilimler Kongresi (MESTEK), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- ERG (2017). Eğitim İzleme Raporu 2016. İstanbul ERG
- Gül, H., 2008, “Türkiye’nin Eğitim Sorunları, AKP’nin Eğitime Bakışı ve Çözüm Önerileri”, Toplum ve Demokrasi, 2 (3), Mayıs-Ağustos, 181–196.
- Gür, B. S., ve Çelik, Z. (2009). Türkiye’de millî eğitim sistemi: Yapısal sorunlar ve öneriler (Rapor No. 1). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
- Haberler (2019). “Ersoy: 10 Pilot Turizm Meslek Lisesi Kolej Statüsüne Getirilecek” [URL: <https://www.haberler.com/ersoy-10-pilot-turizm-meslek-lisesi-kolej-11452718-haberi/>] (Erişim 1 Kasım 2019)
- Hürriyet (2019). “Turizm Lisesi Öğrencisi Otelde Ders Yapacak, Maaş da Alacak” [URL: <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/vahap-munyar/turizm-lisesi-ogrencisi-otelde-ders-yapacak-maas-da-baglanacak-41130985>] (Erişim 1 Kasım 2019)
- Karaca, S., Barlas Ünsal, G., Onan, N., ve Öz, Y.C. (2013). “16-20 Yaş Grubu Ergenlerde Aile İşlevleri ve Kişilerarası İlişki Tartzının İncelenmesi: Bir Üniversite Örnekleme” Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi Cilt:2 Sayı:3 139-146
- Kavi, E. ve Koçak, O. (2018). Türkiye’de ortaöğretim düzeyindeki meslekî eğitim ile ilgili sorun alanları ve İskandinav ülkelerindeki meslekî eğitimin Türkiye’de uygulanabilirliği. Çalışma ve Toplum, 3, 1307-1334.
- Kusluvan, S. ve Kuşluvan, Z. (2000). Perceptions and Attitudes Undergraduate Tourism Students Toward Working in the Tourism Industry in Turkey. Tourism Management, (21), pp. 251-269.
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı (1999). Ticaret ve Turizm Öğretimi Okulları ve Programları, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara
- MEB, (2005). Tebliğler Dergisi, Sayı:2573
- MEB (2008). Ortaöğretimde Okul Çeşitliliğinin Azaltılması Genelgesi,
- MEB (2014) 1.5.2014 tarih ve 20880154/10.06/1736074 sayılı Genelge [URL: <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1690.pdf>] (Erişim 1 Kasım 2019)
- MEB (2018). Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin Görünümü 2023 Eğitim Vizyonu Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No:1 Kasım 2018
- Olalı, H. (1983) Dış Tanıtım ve Turizm. Türkiye İş Bankası Yayınları:Ankara.
- Olçay, A. (2008). Türk Turizminde Eğitimin Önemi Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 7 Sayı: 2 : 383-390
- Özdemir, Y. (2016). “Kültür” Derslerine Direniş: Bir Endüstri Meslek Lisesinde Kafa/Kol Emeği Ayrımına Dayalı İşbölümünün Yeniden Üretimi” Eğitim Bilim Toplum Dergisi / Cilt:14 Sayı:53 Kış: 2016 Sayfa: 68-11

- Resmi Gazete (1986) "Çıraklık Ve Meslek Eğitimi Kanunu "(3308 sayılı kanun) 19139, 16 Haziran 1986.
- Sezgin, İ. (1983). Meslekî eğitimin kapsam ve gelişimi: Türkiye’de meslek eğitimi ve sorunları. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Solmaz, S.A. (2019). Türkiye’de Turizm Eğitim-Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar Üzerine Bir İnceleme Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 12 Sayı:63 853-866
- Somuncu, A. (2019) “Türkiye’de 1980 Sonrası Mesleki Eğitim Politikalarının Mesleki ve Teknik Eğitim Okullarında Yarattığı Dönüşüme İlişkin Yönetici ve Öğretmenlerin Görüşleri” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Somuncu, A. (2019a). “Mesleki ve Teknik Liselerde Yeni Oluşturulan Sivil Havacılık Yer Hizmetleri Alan Eğitiminin Değerlendirilmesi” Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi Cilt: 22 Sayı:1 81-108
- Taşkın, M. (2006). “Ortaöğretim Turizm Eğitiminde Staj ve İzmir İli Anadolu Otelcilik Turizm Meslek Liselerinde Bir Uygulama” Yayınlanmamış Doktora Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Tezcan, M. (1972). “Toplumumuzda Mesleki ve Teknik Öğretim İle İlgili Değer Yargıları ve Değişme Eğilimleri” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi Cilt: 5 Sayı: 1 189-207 DOI: 10.1501/Egifak_0000000333
- TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2019). [URL: <https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/63643,turizmistatistiklerigeneldegerlendirme2018pdf.pdf?0>] (Erişim 1 Kasım 2019)
- Tursab (2019). Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, www.tursab.org.tr (Erişim 28 Ağustos 2019).
- Uçar, C. ve Özerbaş M. A. (2013). Meslekî ve teknik eğitimin dünyadaki ve Türkiye’deki konumu. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt:2 Sayı: 2, 242-253.
- Ünlüönen, K. ve Boylu, Y. (2009). Türkiye’deki Örgün Turizm Eğitimine İlişkin Rakamsal Gelişmelerin Değerlendirilmesi. 10. Ulusal Turizm Kongresi, Mersin.
- Üngüren, E. ve Ehtiyar, R. (2009), ‘Türk ve Alman Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması ve Umutsuzluk Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Turizm Eğitimi Alan Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma’, Journal of Yasar University, Cilt: 4(14), ss: 2093-2127
- Vatan (2019). “Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk Açıkladı : İş Garantili Liseler Geliyor [URL: <http://www.gazetevatan.com/milli-egitim-bakani-ziya-selcuk-acikladi-is-garantili-liseler-ge-1231932-egitim/>] (Erişim 1 Kasım 2019).
- Woodhall, M. (1979). Education, Work and Employment In Developing Countries - A Synthesis of Recent Research. Education Work and Employment. A Summary Review. International Development Research Center Manuscript Reports. Ottawa:IDRC [URL: <https://idl-bnc->

idrc.dspace.direct.org/bitstream/handle/10625/4840/IDL-4840.pdf?sequence=1] (Erişim 1 Kasım 2019)

Yörük, S., Dikici, A. ve Uysal, A. (2002). Bilgi toplumu ve Türkiye’de meslekî eğitim. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12 Sayı: 2, 299-312.